

BÓCZ ENDRE

Vádfunkció, közvád

A büntető igazságszolgáltatás hagyományosan az állam bíróságainak az a ténykedése, amelynek révén törvényes eljárás eredményeként az állam nevében kijelentik, hogy a vádlott felelős-e büntetőjogilag, s ha igen, milyen mértékben.¹ A tulajdonképpeni igazságszolgáltatás a bíróság joga és kötelessége, a büntető igazságszolgáltatás működéséhez nélkülözhetetlen további (ugyancsak hagyományos) két feladatkör – a vád és a védelem – az ítélekezéstől elkülönül.

A bíróság kérelemre (indítványra) dönt vitás ügyekben. Büntető ügyekben az eljárás megindításának előfeltétele a *vád*, vagyis (legalább processzuális) legitimációval rendelkező személy – a *vádló* – részéről előterjesztett *olyan indítvány, amelyben egyedileg megjelölt személy (a vádlott) részéről térben, időben és oksági összefüggésekben meghatározott és büntetőjogilag tiltott cselekmény elkövetését állítva és annak bebizonyítását felajánlva az illető bűnösségének kimondását és büntetés kiszabását igényli.*

A vádló fogalma jogi hagyományaink folytán szinte azonosul az „ügyész” fogalmával, holott ez az azonosítás távolról sem magától értetődő.

Az Ügyészek Nemzetközi Egyesülete (*International Association of Prosecutors*, a továbbiakban: *IAP*) alapszabályába foglalt definíció szerint a tagsági feltételek szempontjából „*vádló*”-nak („*prosecutor*”) tekintendő „*minden olyan jogász, akit bármikor kineveztek, hogy akár az állam, akár más közhatóság nevében bűncselekmény miatt vádat emeljen, vagy akit erre a feladatra megválasztottak, beleértve azokat a jogászokat is, akiket egy így kinevezett vagy megválasztott vádló arra alkalmazott, hogy a büntető-eljárásban a vád oldalán eljárjon vagy közreműködjön, továbbá a vizsgáló magisztrátusokat is.*”² Az Európa Tanács *Ajánlás*-a szűkebb meghatározást alkalmaz; az csak a közvádlókat öleli fel. Az IAP ennyiben érvényesíti az ENSz-nek a tárgyra vonatkozó dokumentumából azt a tételt, hogy a vádlókra vonatkozóan megfogalmazott kívánalmak megszövegezésénél elvileg a közvádlók lebegtek a testület szeme előtt, de azok „megfelelően alkalmazandók az *ad hoc* kijelölt vádlókra is.”³

Az európai kultúrkörben – így hazánkban is – a vádemelésre processzuális legitimációja az állami közvádlói hatóságnak van, de korlátozott körben (magánvád, pótmagán-

---

¹ Barna Péter a maga idejében nagy hatású művében a fogalmat ennél jóval tágabban határozta meg. Nem korlátozta az igazságszolgáltatást a bíróságok tevékenységére, s belefoglalta mindazt a ténykedést, ami az adott társadalomban a bűncselekmények megelőzésére irányul. BARNÁ PÉTER: *A bűnüldözés elvi kérdései*. Budapest, 1971. 10. p.

² AZ IAP hivatási szervezet, s ez a magyarázata annak, hogy a „vádló” fogalmát jogászokra korlátozza.

³ Lásd *UN Guidelines on the Role of Prosecutors*, Eighth United Nation Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Havana, 27 August to 7 September 1990, U.N. Doc. A/Conf. 144/28/Rev. 1 at 189 (1990), (a továbbiakban: Vezérfonal), Preambulum, utolsó mondat.

vád) a materiális legitimáció is vádemelésre jogosít. A *közvádló* köztisztviselő, aki az érintett közösség képviselőjében, a közérdek által vezérelve gyakorolja funkcióját, s nem csak a terhelő és súlyosbító körülményeket köteles figyelembe venni, hanem a mentő és enyhítő körülményeket – vagyis a vádlott érdekeit – is.⁴

A vádló feladata – mind köz-, mind magánvád esetén – a vádbeli tények valóságának és a vád által követett jogértelmezés helyességének a bizonyítása, vagyis a bizonyítékokat és azokat az érveket, amelyek a bizonyítékok szerinte helyes értékelését és jogi felfogásának igazolását szolgálják, a bíróság rendelkezésére bocsátása. Ennek központi eleme ugyan a vád előterjesztése, de tennivalói nem merülnek ki ebben, hiszen a vádnak implicit eleme – az ártatlansági vélelem folytán, valamint a bizonyítási teher büntetőeljárásbeli elosztása miatt – a bizonyítási kötelesség is, amire tehát fel kell készülnie, vagyis a bizonyítási lehetőségeket előre fel kell mérnie.

A magánvádló rendszerint közvetlenül értesül az ellene elkövetett bűncselekményről, ismeri annak körülményeit, a bizonyítás ezekből fakadó lehetőségeit, és saját sérelmére keres jogorvoslást. Nem kötelező számára a tárgyilagosság. A közvádló helyzete más; ő a bűncselekményről általában csak közvetve szerez tudomást.

A bűncselekmény – a bűnözés „rejtőzködő természete” folytán – többnyire a közrendben mutatkozó zavarként jelenik meg. Nem lehetetlen ugyan, de nem is biztos, hogy a rendzavaró tett büntetőjogi tilalmazottsága nyilvánvaló. A közvádlói hatóság vezetőjének általában az az alkotmányos feladata, hogy gondoskodjék a közrendben zavart okozó cselekmény esetleges büntetőjogi tilalmazottságának felismeréséről, és arról, hogy – ha ez fennáll – az elkövető az igazságszolgáltatás kezére kerüljön. Nem szorgalmazhat azonban kellő alap nélkül büntetőbíróági eljárást,⁵ végül kötelessége a büntetés igazságos mértékének jogorvoslatokkal való szorgalmazása.

Ezt a feladat-komplexumot – tehát a gyanús történések háttérét alkotó cselekmények büntetőjogi tilalmazottságának tisztázását, a büntetendő cselekmények elkövetőinek a bíróság elé állítását (a vádemelést), az igaz tények megállapítását és jogszerű, vagy jogellenes voltak bírói kimondását és igazságos megbüntetését szolgáló közreműködést – értem a továbbiakban a *közvádlót terhelő vádfunkción*.⁶

⁴ Vö. az Európa Tanács 2000. október 6-án kelt Ajánlását, *Recommendation Rec(2000)19 of the Committee of Ministers to the Member States on the Role of Public Prosecution in the Criminal Justice System* 1. pont (a továbbiakban: Ajánlás). Ezt a filozófiai alapvetést az angolszász jogi felfogás nem fogadta ugyan el, de ma már az angolszász jogterületeken is hasonló eszmei alapokat követő közvádlói hatóságok működnek. HANCOCK, BARRY – JACKSON, JOHN: *Standards for Prosecutors – An Analysis of the United Kingdom National Prosecuting Agencies*, Nijmegen, 2006. 17. p.

⁵ Ajánlás, 27. pont. Hasonlóan: *IAP Standards of Professional Responsibility and Statement of Essential Duties and Rights of Prosecutors* (elfogadta az IAP Végrehajtó Bizottsága 1999. április 23.-án és kihirdetve Pekingben, a 4. közgyűlésen, 1999-ben; a továbbiakban: Standards), 4.2 b) pont.

⁶ A vádfunkció a magánvádló szempontjából egyszerűbb; ő nem köteles az ellene elkövetett tettet felderíteni, s ha tud is róla, nem köteles a bíróság elé terjeszteni, valamint nem köteles a közérdekhez igazodni.

1. A vádemelés előkészítése (nyomozás, vizsgálat)

A bíróságnak az általa közvetlenül megvizsgált bizonyítékok alapján kell ítélnie.⁷ Bűncselekményt azonban ritkán követnek el úgy, hogy a bíróság jelen van, közvetlenül észleli és így külön bizonyítási eljárás nélkül, nyomban ítéelkezhet.⁸ Ebből a tapasztalati tényből adódott az a kényszerűség, hogy a vádlónak a vádemelést elő kell készítenie. A XIX. század kezdetén Európában két alapvető változat alakult ki: a kontinens abszolút monarchiáiban honos középkori inkvizitórius eljárási rendszerre épült francia ihletésű (vegyes, „kontinentális”) eljárás, amelynek jellemzője a büntetőper központi elemének, a főtárgyalásnak a bírói előkészítése – a *bírói vizsgálat* – és az angolszász jogi kultúrában honos *ügyféli előkészítés*. Mivel a személyi szabadság és az állampolgári jogok bírói oltalom alatt álltak, az ügyféli előkészítés sem nélkülözheti bizonyos körben a bírósági közreműködést.

A bűncselekményekről való tudomásszerzés terén – a dolog természeténél fogva – a közigazgatási (rendészeti) hatóságok vannak a legkedvezőbb helyzetben. A közrend fenntartása rájuk tartozik. Feladatuk – egyebek mellett – a közösség napi életének figyelemmel kísérése, azoknak a helyeknek, objektumoknak, eseményeknek, történéseknek és személyeknek a számontartása, amelyek, illetőleg akik kockázatot jelentenek, a fejlemények nyomon követése, a potenciális veszélyek ténylegessé válásának megelőzése, vagy a kialakult veszély elhárítása, valamint a megsértett közrend helyreállítása. Ehhez igazodik a létszámuk, a munkarendjük, területi elhelyezkedésük, felszerelésük, valamint a személyi állomány kiképzése és szaktudása is. A bűncselekmények többsége – természeténél fogva – a közönség biztonságérzetét csorbitja, és ezért sérti a közrendet. Akit személyesen érint egy bűncselekmény, az – általában – hagyományosan a legközelebbi rendészeti szervhez (rendőrséghez, csendőrséghez) fordul. A nyomozást ezért a bűnügyek túlnyomó többségében valamilyen rendészeti szervezet – sok országhoz hasonlóan nálunk a rendőrség – végzi. Ők derítik fel és fogják el a tettest.

1.1. A „kontinentális” felfogás

A nyomozás gyakorlati teendőit a kontinentális büntetőeljárású országokban az államügyész még a nála feljelentett bűncselekmények ügyében is hagyományosan a rendőri hatóságra bizza. Az államszervezetben mind a rendőri, mind a közvádloi hatóság – az államügyészség – a végrehajtó hatalom fennhatósága alá tartozik, a közigazgatás és az igazságszolgáltatás kapcsolódási zónájában pedig általában a jogi szakhatóságé, a vádhatóságé az elsőbbség.

⁷ Ez ugyan a hatályos büntetőeljárású törvényünkben, sajnos, ilyen kifejezetten nem olvasható, de e nélkül is következik az európai jogi kultúra elveiből, a hazai igazságszolgáltatás hagyományából, továbbá abból is, hogy az elkészítendő büntetőeljárású törvény koncepciójára vonatkozó 2002/1994. (I. 17.) számú Kormányhatározat 2. pontjában azt olvashatjuk: „*Olyan eljárást kell kialakítani, amelyben – legalábbis az alaptípust tekintve – érvényesül az a tétel, hogy a bűnösség kérdése a közvetlenség elvének tiszteletben tartásával a tárgyaláson dől el.*” Levezethető e mellett a törvény számos részletszabályából is. Vö. erről a FENYVESI CSABA – HERKE CSONGOR – TREMMEL FLÓRIÁN: *Új magyar büntetőeljárás*. Budapest-Pécs, 2004. 99-100. p.

⁸ Ezt szabályozta a bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvény (a továbbiakban: Bvp.) 333. §-a.

Az eljárási törvények a nyomozás elvégzését határozzák meg ügyészégi feladatként; maga a nyomozás pedig elsősorban a rendőrség dolga. Az ügyészség jogosult rendelkezni a nyomozásról; megindítani, irányítani, igényeket szabni, meghatározott nyomozási cselekmények elvégzésére utasításokat adni,⁹ ellenőrizni a nyomozás menetét, stb. Mindkét szervezet önálló – kivéve Dániát, ahol a rendőrség és az ügyészség helyi szinten egy hivatalt alkot, amelynek a vezetője az igazságügyi miniszter által kinevezett helyi rendőrfőnök.¹⁰ A holland ügyésznek ugyan elvileg feladata a nyomozás – az ügyész a jogszabályok szerint mintegy rangosabb nyomozó¹¹ – de az ügyek túlnyomó többségében a rendőrség, amely maga is jogosult nyomozást indítani, anélkül nyomoz, hogy az ügyészséggel akár csak konzultálna. A magyarázat az, hogy az egész országban nincs annyi ügyész, mint ahány rendőr egy-egy városban, s hogy a nyomozásban a rendőrök járatosabbak az ügyészeknél, jobban értenek hozzá.¹² Nálunk a hasonló eljárásjogi szabályozás hatálya lépése idején¹³ az ügyészek számára adott eligazítás így szólt: „A királyi ügyészség befolyását a nyomozás teljesítésére az ügy körülményeihez és a megkeresett hatóságokhoz képest különbözően gyakorolhatja. (...) csekélyebb fontosságú, nem bonyolult ügyekben, különösen olyan helyeken, ahol a rendőri hatóságok a nyomozás teljesítésében nagy gyakorlatot és helyes tapasztalt tanúsítottak, elegendő lesz, ha (az ügyészség) (...) röviden csak megjelöli azt az irányt, amelyben a nyomozást teljesíteni óhajtja. Ellenben nagyobb fontosságú vagy bonyolult ügyben a királyi ügyészség a megkeresésben vagy előszóval jelölje meg azokat a nyomozó cselekményeket, amelyek teljesítését valamely tüzetesen meghatározandó irányban szükségesnek tartja. Ezen felül közölheti (...) azokat a kérdéseket, amelyeknek a nyomozás alatt leendő fellejtését kívánja...”¹⁴

1.2. Az angolszász („common law”) felfogás

A vádfunkció gyakorlásának ez a rendszere a brit szigeteken alakult ki, az angol gyarmatbirodalom révén terjedt el világszerte és mai formáját csak a XX. század utolsó harmadában nyerte el. Mellőzve az alkotmány- és jogtörténeti részleteket, a kiinduló helyzet az volt, hogy a király fő jogi tanácsadója – Skóciában a *Lord Advocate*, Angliában az *Attorney General* – az alkotmányos monarchiában betölti az igazságügyi minisz-

⁹ Ő maga azonban nyomozási cselekményeket nem feltétlenül végezhet, vö. a Bvp. 84. §-t, amely szerint a nyomozást a királyi ügyész elrendelhet, s elvégzésére a rendőri hatóságokat és közegeket megkereshette, illetőleg utasíthatta, valamint a közhatóságoktól értesítéseket és felvilágosításokat igényelhetett. Azt, hogy maga nyomozási cselekményt végezzen, csak az 1921. évi XXIX. törvény 5. § engedte meg.

¹⁰ Igaz, mind az 54 helyi rendőrfőnök jogvézett, és minisztériumi, ügyészi vagy magánpraxisban szerzett gyakorlattal rendelkező jogász. A hivatalon belül az ügyészség és a rendőrség (bűnügyi) állománya ugyan elkülönül egymástól, de ha a rendőri és az ügyészi részleg között vita lenne abban a kérdésben, hogy vádat emeljenek-e, a végső szót a rendőrfőnök mondaná ki. Ilyen vitát azonban a gyakorlatban nehéz elképzelni – mondta egy erről megkérdezett rendőrfőnök – hozzátéve: az ő számára az ügyész szava a törvényesség követelménye miatt súlyosabb lenne. HANCOCK, BARRY – JACKSON, JOHN: *Standards for Prosecutors – an Analysis of the National Prosecuting Agencies in Ireland, New South Wales (Australia), The Netherlands and Denmark*, Nijmegen, 2009. 168. p.

¹¹ A szerzők a holland büntetőeljárás törvény 148. és a holland rendőrségi törvény 13. cikkelyére utalnak. HANCOCK–JACKSON 2009, 121. p.

¹² HANCOCK–JACKSON 2009, 121. p.

¹³ A Bvp. 1900. január 1.-én lépett hatályba.

¹⁴ 2100/1900. I. M. rendelet V. 5. pontja.

teri funkciót is, de az uralkodó nevében ő a vádhatósági jogkör letéteményese is.¹⁵ Angliában még a XIX. században, aztán az Ír Szabadállamban, majd Észak-Írországban és a Brit Nemzetközösség egyéb államaiban is közvádli szervezeteket hoztak létre, melyeket igazgató¹⁶ irányít. A DPP. az Attorney General főfelügyelete alatt működik, de – vagy a szokásjog, vagy a tételes jogszabályoknak a szokásjoghhoz igazodó értelmezése¹⁷ szerint – az utóbbinak nem utasítható alárendeltje, hanem döntéseiben független.

A „common law” jogrendszerben a vádfunkció eddig tárgyalt elemeit is másként értelmezik; éles határt látnak a közigazgatási tevékenységnek értelmezett nyomozás és a büntetőbírói eljárás között, s ezen a határon az úr a vádló, aki eldönti, hogy az ismert – és akár büntetőjogi értelemben jogellenes – tények miatt kezdeményez-e bírói eljárást. Ennek értelmében *elvíleg* a vádlónak nincs joga nyomozási cselekményeket végezni, nem utasíthatja a rendészeti hatóságot arra, hogy nyomozást indítson, sem abban a kérdésben, hogy miként folytassa a már megindított nyomozást. A legfelsőbbben ez az Angliában és Walesben működő Királyi Vádhatósági Szolgálatra¹⁸ vonatkozó előírásokban fogalmazódott meg. A CPS. a törvény előírásai szerint nem adhat utasításokat, de ha a rendőrség igényli, köteles *jogi kérdésekben a nyomozás során is felvilágosításokkal és tanácsokkal szolgálni*.¹⁹ Az eredeti elv azonban – mint a gyakorlatban kiderült – feszültségek forrásává, s így a gördülékeny és hatékony együttműködés akadályává vált, ennek eredményeként a CPS. gyakorlatában kialakult a „korai bekapcsolódás”²⁰ igénye. Ez az azal járt, hogy 2005. óta a CPS. működési területén több mint 90 helyen a közvádli hatóság folyamatos 24 órás szolgálatban elérhető személyes felvilágosítás és tanácsadás céljából, s e mellett telefonon is elérhető egy ügyeletes munkatársa hivatalos időn kívül (még éjszaka, sőt hétfvégén is).²¹ Az ilyen tanács-, illetőleg felvilágosítás-adás alkalmával a közvádli különbséget kell tegyen szavainak várható hatása szerint. Azzal foglalkozhat, hogy egy bizonyítási eszköz meghatározott módon történő megszerzése milyen feltételek esetén nem érinti annak perbeli felhasználhatóságát; azzal viszont, hogy milyen módszerrel kellene egy bizonyítási eszközt az adott ügyben megszerezni, már nem – mert ez nem jogi kérdés, hanem a rendőrség műveleti döntésére tartozik.²² *Javasolhatja* (de utasításként nem szabhatja!) a nyomozás bizonyos irányú kiterjesztését annak tisztázása végett, hogy valakinek a büntetőjogi felelőssége megállapítható-e, vagy sem (ha pl. a boncolási eredmény nem ad választ a halál okáról, javasolható újabb szakember bevonása).

Ez a szabályozás általában jellemző a „common law” rendszerekre, bár vannak árnyalatnyi eltérések. Észak-Írországban pl. a törvény értelmében a Közvád Igazgatójának²³ kérésére a rendőrség főnöke köteles felvilágosítást adni minden olyan kérdésben,

¹⁵ Az Attorney General (és a Lord Advocate) kormánytag, tehát politikus.

¹⁶ Director of Public Prosecutions (a továbbiakban: DPP).

¹⁷ Angliában, Walesben, Skóciában és Észak-Írországban ez „common law” szabály, az Ír Köztársaságban a törvény indokolása teszi ezt félreérthetlenné – ld. ez utóbbira HANCOCK – JACKSON 2009, 32. p.

¹⁸ *Crown Prosecution Service for England and Wales* (a továbbiakban: CPS).

¹⁹ *The Code for Prosecutors* – a CPS. alapvető működési szabályzatának 2004. évi kiadása – 2.4 cikkely.

²⁰ Az eredetiben: „early involvement.”

²¹ HANCOCK – JACKSON 2006, 106. p.

²² *A Review of the Role and Practices of the CPS: A Consultation Paper (2002)*, 2.25. bekezdés – idézi HANCOCK – JACKSON 2006, 110. p.

²³ *Director of Public Prosecution of Northern Ireland* (a továbbiakban: DPPNI).

amely – a DPPNI. szerint – bűncselekmény gyanúját kelti.²⁴ Az Ír Köztársaságban gyakorlat, hogy a közvádoló a vádemelés végett hozzá küldött ügyben további nyomozást igényel a rendőrségtől, az előírások pedig tüzetesen felsorolják azokat a (jogi) kérdéseket, amelyekben a rendőrség a nyomozás idején tanácsért vagy felvilágosításért a vádhatósághoz fordulhat.²⁵

A „common law” rendszernek egy sajátos változata működik Skóciában, így erről is érdemes röviden szólni.

A skót parlament 1587-ben (!) jogosította fel a Lord Advocate-ot arra, hogy üldözze a büntetéseket akkor is, ha a „*a felek nem kívánják, vagy egyébként kiegyeznének.*” Ebből fejlődött ki az a gyakorlat, hogy a súlyos bűncselekmények elszenvedői – bár vádemelési joguk lett volna – inkább a Lord Advocate-hoz csatlakoztak. A kisebb jelentőségű bűncselekmények ügyeiben viszont a helyi bíraskodást végző sheriffek az eredetileg pénzügyigazgatási feladatokat ellátó „*procurator fiscal*”-okat bízták meg azzal, hogy eskü alatt tett tanúvallomásokot vegyenek fel az előzetes tudakozódás („*precognition*”) keretében bizonyíték gyanánt. A XVII. századra már általánossá vált, hogy Skóciában a Procurator Fiscal szervezet végzte a sheriff részére a bűncselekmények nyomozását, s azután a sheriff a súlyosabb ügyeket a felsőbírószágra („*High Court of Judiciary*”) küldte, a többit maga bírálta el. A további részleteket mellőzve, ebből alakult ki a ma működő skóciai közvádloői hatóság, a *Crown Office and Procurator Fiscal Service* (a továbbiakban: *COPFS*). E szervezet vezetője a Lord Advocate és a Solicitor General, akiknek a jogállása ugyanolyan, mint Angliában vagy Írországbán az Attorney General-é.²⁶ A *Crown Agent* köztisztviselő, ő vezeti a hivatalt, melynek működéséért a parlamentben a politikai felelősséget a Lord Advocate viseli. A Crown Agent-et nem érinti az esetleges kormányváltás, és ennek következtében a Lord Advocate személyében bekövetkező változás. A közvádloői szervezet hierarchiájának csúcsán helyezkedik el a Crown Office, amit a Crown Agent vezet, területi egységei pedig, mint középszintű szervek, 11 körzeti hivatal, melyeket egy-egy körzeti Procurator Fiscal vezet, továbbá a sheriff-bírószágok mellé egy-egy kerületi Procurator Fiscal vezetésével létesített helyi hivatalok.

A Procurator Fiscal általános felelősséggel tartozik a nyomozásért. Maga is nyomozhat, ám a nyomozások túlnyomó többségét a rendészeti hatóságok végzik.²⁷ A rendőrség nagy önállóságot élvez a nyomozások műveleti kezelését illetően. A rendőrség – de a nyomozást végző más rendészeti hatóságok is – általában a kezdeti nyomozási intézkedések után jelentik megállapításaikat a COPFS-nak, de egyes ügyekben (azokban, amelyek emberhalállal járó bűncselekmény miatt folynak, vagy egyébként bonyolultak vagy kényesek) mielőbb igyekszik érintkezésbe lépni vele, az pedig megkezdí a *de facto* ellenőrzést, vagy tanácsokkal segíti, avagy irányítja a nyomozást. A törvény szerint az

²⁴ Ezzel a – szavaik szerint „közvetett nyomozási” – jogosultsággal azonban a DPPNI. igen ritkán él. HANCOCK–JACKSON 2009, 165. p.

²⁵ A *Guideline for Prosecutors* – az Ír Köztársaság közvádloői hatóságának alapvető szabályzata – a 2007. évi kiadásának 7.3. bekezdésében azt is megszabja, hogy egyes kérdésekben a felvilágosításért, stb. az ODPF-hoz (a DPP. Hivatalához) kell fordulni. HANCOCK–JACKSON 2009, 47. p.

²⁶ Ők politikusok; kormánytagok, akiket a skót miniszterelnöknek a skót parlament által jóváhagyott javaslatára az uralkodó nevezi ki.

²⁷ Hogy fogalmat lehessen alkotni: 2006-ban a szervezetben 451 jogász dolgozott, és évente mintegy 320 000 bűntügyben járt el a COPS. Ebből mintegy évi 5000 nyomozást végzett közvetlenül, a többit a rendészeti szervekre hagyták, bár esetleg megszabták a nyomozás bizonyos irányát. HANCOCK – JACKSON 2006, 59. p.

utasításokat a (megyei) rendőrfőnök útján kellene adnia, de ez ritka; rendszerint azzal a rendőrtiszttel vagy a parancsnokával közlik utasításait, aki az ügyben eljár. A rendőrségtől eltekintve a nyomozást végző más rendészeti hatóságokat a közvádloi hatóság nem jogosult utasítani sem nyomozás indítására, sem arra, hogy jelentsék az ügyeiket, de ezek tudják azt, hogy jelentősebb ügyekben fontos a COPFS mielőbbi értesítése, s hogy ennek elmulasztása az eredményt veszélyeztetheti, s eszerint járnak el. A COPFS a nyomozásra vonatkozó általános iránymutatásokon és az egyes ügyekben adott tanácsokon és instrukciókon túl bizonyos kérdésekben – pl. az ügyekről adott értesítések időszerűségét, vagy az utasítások végrehajtását illetően – a gyakorlat alakulását is figyelemmel követi, de ennek nincsen állandó mechanizmusa. A közhivatali korrupció miatti, továbbá rendőrség tagjai által elkövetett bűncselekmények miatti ügyek nyomozása a körzeti hivatalok hatáskörébe tartozik, s főként a közvádloi hatóság végzi a pénzmosás vagy egyéb „fehérgalléros” bűncselekmények miatt indított nyomozást; ezekben a rendőrség szerepe korlátozott.²⁸

1.3. A (bírói) vizsgálat

A rendőri nyomozásnak az elvileg lehetséges egyik kimenetele az, hogy a törtétek rendészeti tisztázása folytán a közigazgatási hatóság felismeri: vizsgálódásai arra mutatnak, hogy valaki bűncselekményt követett el. Ebben az esetben az elkövetőt azonosítja – esetleg elfogja – és átadja a megállapításait rögzítő iratokkal együtt a vádhatóságnak. Ez mindkét rendszerben így van; ezen a ponton azonban a folyamatok már eltérően alakulnak. A kontinentális rendszerben eredetileg itt kötelező bírói vizsgálatnak kellett következnie, míg a „common law” rendszerben a vádló a nyomozás eredményéhez képest eldönthette, hogy vádat emel-e, vállalva a bíróság előtti bizonyítás kockázatát.

A vizsgálat csak az elrendeléséről szóló bírói határozatban megjelölt tett miatt és személy ellen volt folytatható; ha közben más tette, vagy más személy ellen való kiterjesztése is indokoltá vált, akkor csak a vádló újabb indítványa alapján nyílt lehetőség az eljárás tárgyának módosítására.²⁹ Esteleges megszüntetése még bizonyítékok hiánya címén is *anyagi jogerővel* járó bírói határozattal történt, tehát újabb adatok birtokában is csak (sikeres) perújítás nyomán lehetett folytatni.

A nyomozás és a bírói vizsgálat bizonyos mértékig szükségképpen átfedte egymást.

A rendészeti hatóság közegei is megtekintették a tett helyszínét, kutattak tárgyi bizonyítási eszközök után, kikérdezték a tanúkat és a gyanúsítottat, stb. is. Am pl., „[H]a a bűnvádi ügyre nézve fontos ténykörülmények megállapítására vagy felderítésére személyes megfigyelés szükséges: bírói szemlét kell tartani[.]”, vagyis szemle (pl. helyszíni szemle) vált szükségessé, azt – hazai jogunk szerint – a vizsgálóbírónak kellett vezetnie ahhoz, hogy megállapításai a főtárgyaláson érvényesíthetők legyenek, s szakértői vizsgálatot is ő volt jogosult elrendelni.³⁰ A rendőri hatóságok kényszerintézkedéseket is csak igen korlátozott körben alkalmazhattak. Az állampolgári jogok (személyi szabadság, magánlak, tulajdonjog) általában bírói jogvédelmet élveztek, a házkutatást, lefoglalást csak bírói határozat alapján volt szabad foganatosítani. A gyanúsítottat a rendőri ha-

²⁸ HANCOCK – JACKSON 2006, 49., 59., 62. p.

²⁹ Bvp. 106. §

³⁰ Bvp. 225. § „, A rendőrség büntügyi technikában alkalmazott szakemberei nálunk sem voltak feltétlenül „bejegyzett törvényszéki szakértők”.

tóság is letartóztathatta („*arrest*”), de haladéktalanul bíró elé kellett állítani, s a huzamosabb fogva tartást csak ő rendelhette el.³¹

A bírói vizsgálat a nyomozás adatainak ellenőrzése és szükséges kiegészítése, a lényegét tekintve a vizsgálóbíró által foganatosított, alakszerű adatgyűjtés és előzetes bizonyítás volt. Ennek folytán a vizsgálóbírói eljárási cselekményei többnyire elkerülhetetlenül csak a nyomozás során ismertté vált adatok más alakszerűségei közötti rögzítést – pl. a detektívek által már kikérdezett tanúk nyilatkozatainak formális kihallgatáson keretében történő, jó esetben részletesebb megisméltését és jegyzőkönyvbe foglalását – jelentette. Nehézséget okozott a „vizsgáló magisztrátus” számára az is, hogy a rendőri szervek kialakították és napi 24 órán át működtették a bűnügyi technikát, kialakították *saját* laboratóriumaikat és szakember-állományukat, az általuk így nyert (főként természetudományi) ismereteket viszont a vizsgálóbírónak „független forrásból,” nem bűnügyekre specializálódott szakértőtől kellett beszereznie.³² A bírói vizsgálat nehézsége egyre nyilvánvalóbb lett, és már a XIX. század közepén előbb fakultatívvá vált, majd egyre inkább visszaszorult, s a rendészeti szervek által végzett nyomozás vált uralkodóvá. Jellegzetessége azonban változatlanul a kormány alá rendelt közbiztonsági hatóság, amely a nyomozásban több-kevesebb irányítási és felügyeleti lehetőséggel rendelkezik. A kormány és a közbiztonsági hatóság viszonya is jelentősen átalakult; az igazságügyi miniszter utasítási jogát – az „átláthatóság” jegyében – különféle előírásokkal korlátozták. Mindamellet azonban a rendszer ma is számos országban működik.

Ennek az eljárási rendnek sajátos változata alakult ki a XX. század folyamán a Szovjetunióban, amely azután éreztette a hatását a szovjet befolyási övezet más országaiban is.³³

Az Orosz Birodalom 1864-ben francia mintára átalakított igazságszolgáltatási rendszerében az igazságügyi minisztérium fennhatósága alá tartozó ügyészség helyzete csak 1922.-ben változott meg; ekkor állították vissza a korábbi, Nagy Péter cár által a XVIII. század elején létrehozott, és Nagy Katalin által továbbfejlesztett orosz ügyészséghez hasonlóan az államfőnek – és nem a kormánynak – alárendelt, rendkívül széles hatáskörű szervezet. Egy eljárásjogi reform keretében 1928-ban azután a vizsgálóbírói szervezetet is az ügyészség keretei közé helyezték át. Az addig a bírói kar tagjaiként működő vizsgálók ezzel bírói státusukat – így a függetlenséget is – elveszítették, eljárási jogaikat viszont (ügyészi felügyelet alatt) megtarthatták. Ezzel a tárgyalás előkészítésének idejére a hagyományosan alkotmányosnak tekintett jogok bírósági védelme megszűnt. Fennmaradt ugyan a „nyomozás” és a „vizsgálat” közötti különbség,³⁴ de a vizsgálóbírói feladatkört az ügyészségi vizsgálók („*следователь*”) vették át, sőt, vizsgálók működtek egyes rendőri hatóságoknál és az állambiztonsági szerveknél is. Ehhez igazította a ma-

³¹ Az „előzetes letartóztatás” a magyar jogi szaknyelvben eredetileg azért volt „előzetes,” mert a bírói meghallgatásig tartott. Hazai jogunkban az elfogott, és a *rendőri hatóság* döntése alapján letartóztatott bűntett 48 óra alatt a vizsgálóbíró – vagy járásbírói hatáskörbe tartozó büncselekmény esetén a járásbíró – elé kellett állítani, aki azután fenntarthatta, legfeljebb összesen 15 napig. Ha bírói vizsgálat indult és a vizsgálóbíró az első kihallgatás után a további fogva tartást indokoltnak látta, vizsgálati fogságot rendelhetett el. Bvp. 141–151. §

³² LÉVY, RENÉ: *Police and the Judiciary in France since Nineteenth Century – The Decline of the Examining Magistrate*. British Journal of Criminology 1993/2, 181. p.

³³ Ennek részleteiről l. BÓCZ ENDRE: *Büntető eljárásjogunk kalandjai – sikerek, kudarcok, vargabetűk*. Budapest, 2006. 49. p.

³⁴ Ez mindmáig így van; létezik „*дознание*” és „*предварительное расследование*” vagy „*следствие*”.

gyar büntetőeljárás jogban „nyomozás” néven szabályozott vizsgálatot a jogalkotás, amihez ideológia is létesült, s ezt vették át napjainkig a hatályos törvények.³⁵

2. Döntés a vádemelésről

a) A vádemelésről mindkét rendszerben a közvádló dönt, s a közvádló nem emelhet vádat anélkül, hogy meggyőződne arról: a nyomozás vagy vizsgálat adatai ezt megalapozzák.

A döntés előkészítésének nyilvánvalóan az első lépése a nyomozás iratainak áttanulmányozása, mert ez teszi képessé a vádlót arra, hogy megismerje az esetleges vád alapjául szolgáló *történet*, és állást foglalhasson arról, hogy az valóban tartalmaz-e olyan tényelemeket, amelyek büntető törvénybe ütköző emberi cselekvést valószínűsítenek.

Az angolszász eljárásjogi koncepcióhoz – de általában: az európai jogi kultúra hagyományaihoz – képest a nálunk (néhány más, erősen inkvizitórius karakterű kontinentális országhoz³⁶ hasonlóan) uralkodóvá vált felfogás itt egy szembeeszköző sajátosságot mutat.

A tárgyalás *közvetlensége* eredetileg azt jelentette, amit a Bvp. 324. § (1) bekezdése – és ennek nyomán a büntető perrendtartásról szóló 1951. évi III. törvény 177. §-a, majd az 1962. évi 8. számú törvényerejű rendelet 223. §-a – így fogalmazott meg: „A bíróság ítéletét kizárólag a tárgyaláson megvizsgált bizonyítékokra alapíthatja.” Ez a szabály a Be.-ből kimaradt, holott érdemi érvényesítése a XIX. század végén nem kis erőfeszítéseket igényelt.³⁷

A közvetlenség szigorú értelmezése azt jelenti, hogy a bíróság számára valakinek egy ténytudomásról tett kijelentése csak akkor bizonyíték, ha a tárgyaláson, előtte hangzik el. Ha ugyanez a személy a kérdéses tényről korábban, máshol, másnak mást mondott, az eltérő kijelentés a tárgyaláson csak arra használható, hogy a tárgyaláson tett kijelentés hitelt érdemlősége – s ezzel bizonyító ereje – iránt kétséget támasszon, de arra nem, hogy önmagában a tartalma szerinti (a bíróságon tett vallomásban foglalttól eltérő) tény valóságát igazolja.³⁸

³⁵ A bírói vizsgálatot az 1950. évi 12. számú törvényerejű rendelet megszüntette. A büntető perrendtartásról szóló 1951. évi III. törvény egy – sokban a skót rendszerhez hasonló – rendőri nyomozást írt elő. Az 1954. évi V. törvény adaptálta a bírói vizsgálat szovjet (vizsgálóbíró nélküli) változatát, majd Barna Péter és Gödöny József elméleti tevékenysége és az 1962. évi 8. számú törvényerejű rendelet alapozta meg azt az eljárásjogi szabályozást, amely jó szakmai színvonalon jelent meg az 1973. évi I. törvényben. Az 1998. évi XIX. törvény (a hatályos Be.) visszatérést kísérelt meg egy rugalmasabb, kevésbé bürokratikus és korszerűbb kontinentális eljáráshoz, de ezt a „szakma” nem fogadta be, s a 2001. évi és későbbi módosításai visszahozták a szovjet jogból adaptált megoldásokat, beleértve a nyomozás során készült jegyzőkönyveknek a tárgyaláson való, széleskörű felolvasási lehetőségét is, ami a közvetlenség követelményének megkerülését legalizálja.

³⁶ Pl. Hollandiához.

³⁷ Ld. erről FAYER LÁSZLÓ: *A magyar bűnvádi perrendtartás vezérfonala*. Budapest, 1905. 133. p. és a Curiának a Döntvénytár 1883. évi kötetében 1277. sz. alatt közölt döntése.

³⁸ Ha tehát pl. a tárgyaláson azt vallja a tanú, hogy egy tárgy színe kék volt, s bebizonyosodik, hogy korábban ugyanazt feketének mondta, kétely támadhat ugyan a szavahihetősége, s ezzel a tárgyalási vallomásának igazsága iránt, de a korábbi nyilatkozat *önmagában* nem használható a tárgy fekete színére vonatkozó bizonyítéknak.

Ez a tétel érvényes a nyomozás vagy vizsgálat során tett, jelentésbe vagy jegyzőkönyvbe foglalt vallomásokra, illetve írásbeli nyilatkozatokra is. Azokban a rendszerekben, ahol a közvetlenség szigorúan érvényesülő követelmény, a vádló azokat az okiratokat, melyek a nyomozás során tett nyilatkozatokat tartalmazzák, csak úgy kezelheti, mint arra vonatkozó bizonyítékokat, hogy a nyilatkozó mit mondott a nyomozónak. Számolhat tehát velük, mint az esetleg eltérő tárgyalási kijelentések hitelét kétségessé tevő bizonyítási eszközökkel, de tudja, hogy egy esetleges *eltérő tárgyalási nyilatkozattal szemben* nem érvényesíthetők.

A vádemelés felől történő döntés feltételezi a bizonyítás értékelését.

Ennek egyik eleme annak megítélése, hogy a nyomozás anyaga alapján milyen bizonyítékok várhatók a tárgyaláson. Itt a mérce a számításba jövő bizonyítási eszközök eredetének törvényessége, mert jogellenes úton szerzett bizonyítékot a közvádó nem használhat fel. A „bizonyíték eredete” a kontinentális rendszerben többnyire a bizonyító tény közvetlen megszerzését – a tárgyi bizonyítási eszköz hatósági birtokbavételét, vagy a kihallgatás módját és körülményeit – jelenti. A távolabbi előzmények rendszerint nem relevánsak; a „*mérgezett fa gyümölcse is mérgezett*” bizonyításelméleti doktrínája itt úgyszólván sehol nem él.³⁹

Ennek gyakorlati jelentősége is van. A törvény szerint a házkutatás elrendelésének akkor van helye, ha „*megalapozottan* feltehető,” hogy büntettes kézre kerítésére, vagy bizonyítási eszköz, stb. megtalálására vezet, és alaki kelléke az írásbeli határozat. Ahol – mint Európa-szerte szinte mindenütt – a házkutatást bíró engedélyezi, ott a feltételezés ténybeli alapját a bíró előtt kell valószínűsíteni.⁴⁰ Nálunk ezt a kényszerintézkedést ritka kivételektől eltekintve a nyomozó hatóság rendeli el, és az elrendelő maga a bírása annak is – ha egyáltalán gondolkozik ezen – hogy a feltételezése megalapozott-e.⁴¹ A gyakorlatban a házkutatás jogszerűségét soha nem vonja senki kétségbe. A jelek szerint fel sem merül az a gondolat, hogy egy esetleg hasznosnak látszó bizonyíték meglelésének pusztá ténye ugyanúgy nem igazolja a házkutatás (mozgás) jogszerűségét, mint ahogy nem tekinthető az elrendelés jogellenességére bizonyítéknak az intézkedés eredménytelensége. Elgondolkoztató, hogy a hazai gyakorlat összhangban van-e a magánlakás védelméről szóló alkotmányos tétellel. Nézetem szerint az uralkodó felfogás súlyosan agályos.⁴²

³⁹ Az USA-ban ok lehet a bizonyítási eszköz kizárására az is, ha a bizonyítékforrás léte vagy holléte jogellenes úton jutott a hatóság tudomására.

⁴⁰ A „különös feltételek” meglétének a valószínűsége is elegendő – hangsúlyozza TREMMEL 2004, 359. p.

⁴¹ Tapasztalataim szerint a kifejezést rutinszerűen használják, s a feltételezés „*megalapozott!*” voltához elég a kriminalisztikai tapasztalat. A Rendőrtisztai Főiskola kriminálmotodikai tananyagában a követelményszerű nyomozási protokoll részeként szerepel egy sor bűncselekménynél – pl. a gépkocsi lopáson, betörésen tetten ért elkövetővel szembeni követendő eljárásnál – a házkutatás elrendelése, holott nyilvánvaló, hogy az adott (az eljárás tárgyául szolgáló) bűncselekményre vonatkozó tárgyi bizonyító eszköz nem is lehet a lakásán. Az eljárási mód rutinszerűsége mutató jellegzetességei persze utalhatnak arra, hogy a kérdéses tett egy bűncselekmény-sorozat egy újabb eleme. Ezeket a rutinszerűsége mutató körülményeket azonban ki kellene mutatni, s ezzel a feltevés megalapozható lenne – de erre nem láttam példát.

⁴² Ha pl. egy első büntényes tettenért tolvaj lakásán tartanak „rutinból” (nyilvánvalóan ok – és persze érdemi indokolás – nélkül) házkutatást, s ennek során találnak egy levelet, amelyben egy ismerőse arra kéri, hogy házassági bontóperében tegyen hamis tanúvallomást, vajon ez a levél felhasználható-e az írója ellen hamis tanúzásra felhívás [Btk. 242. § (1) bekezdés], vagy – ha a címzett e kérésnek már eleget tett – a tolvaj és az ismerőse ellen tettesként és felbujtóként polgári ügyben elkövetett hamis tanúzás [Btk. 238. § (1) és (5) bekezdés] miatt indított ügyben? A gyakorlat ismeretében aligha kétséges az igenlő válasz.

Az esetleg jogellenes, vagy kétes jogszerűségű bizonyítási eszközök „kiszűrése” után fennmaradó anyag hitelt érdemlőségét fel kell becsülni.

A klasszikus „common law” rendszerben a közvádló, aki a nyomozásban nem vehet részt, itt jóval hátrányosabb helyzetben van, mint kollégái a kontinensen, hiszen nem lehet jelen a rendőrségi kikérdezésnél és csak akkor találkozik személyesen a tanúval, amikor azt a tárgyaláson kihallgatja. Ennek hátrányai gyorsan kiderültek.⁴³

A CPS-nél a közvádló csak a rendőrségen tett nyilatkozatok írott szövegével és az egyéb iratokkal ismerkedik meg, s ezek alapján értékeli a bizonyítás kilátásait. Ennek megfelelően a hitelt érdemlőség értékelési szempontjai is azt kutatják: van-e ok a képtelre? „*Nem valószínű-e, hogy a tanú háttere gyengíti a vádat? Pl. nincs-e olyan motívum, amely befolyásolja a viszonyát az ügyhöz*”, avagy „*Nem aggályos-e a tanú szavahihetősége, vagy vallomásának pontossága? Az aggályok bizonyítékon alapulnak, vagy csak ellenőrizetlen információn?*”⁴⁴ További támpontok forrása lehet az, hogy a rendőrség a vádemelésre ajánlott ügy mellé írásban köteles jelteni minden olyan információt, amelynek a bizonyítékok értékelésénél jelentősége lehet.⁴⁵ Észak-Írországban az előírások hasonlóak, de itt a közvádló jogosult egy rendőrtiszt jelenlétében a vádemelés kérdésében a tanúkkal tanácskozni. Ennek keretében a tényekre vonatkozó nyilatkozataikat meghallgatja, s ha további, bizonyítékként számításba jövő kijelentéseket hangzanak el, a rendőrtiszt feladata ezeket írásba foglalni. Ezen túlmenően a PPSNI közvádlói arra is jogosultak, hogy ha szükségesnek látják, további nyomozást (nyomozás kiegészítést) igényeljenek, amire a CPS-nél nincs lehetőség.⁴⁶ Az Ír Köztársaságban a szabályozás nagyrészt az észak-írhez hasonló. A közvádló igényelheti a nyomozás kiegészítését, igényelhet a nyomozótól kiegészítő magyarázatot. A nyomozók is folytathatnak további megbeszéléseket a tanúkkal avégett, hogy vallomásaik hitelt érdemlőségét jobban meg tudják ítélni. A közvádló találkozhat a tárgyalás előtt a sértettel, de ez csak arra alkalom, hogy elmagyarázza neki: mi történik majd a tárgyaláson; a sértett vallomását nem vitathatják meg, s nem is kérdezheti ki azért, hogy a vallomása hitelt érdemlőségét jobban meg tudja ítélni. Új-Dél-Walesben sincsen a közvádlónak nyomozási joga, de az emberhalállal járó bűncselekmények ügyében a tanúkkal tanácskozhat a tárgyalás előtt. E megbeszélésen rendszerint jelen van egy rendőrtiszt (aki nem tanú az ügyben) és a közvádlói szervezet egy másik jogásza is.⁴⁷ Egyszerre csak egy tanúval szabad tárgyalni, s ez a megbeszélés a tájékoztatási kötelezettség teljesítésére is felhasználható.⁴⁸ Ha a megbeszélés során a tanú korábbi nyilatkozatát lényegesen kiegészíti, vagy annak lényeges kérdésben ellentmond, ezt a jogász köteles észzevételni, s a rendőrség közreműködésével megfelelő nyilatkozatot kell szerkeszteni.⁴⁹

⁴³ A *Serious Fraud Office* közvádlói sokkal közelebb vannak a nyomozáshoz, s a CPS-nél is volt már kezdeményezés (*The Review of the Investigation and Prosecution Arising from the Murder of Damilola Taylor, 2002.*) arra, hogy a közvádlónak legyen joga legalább a legfontosabb tanúkat kikérdezni. HANCOCK – JACKSON 2006, 110. p.

⁴⁴ *The Code for Public Prosecutors*, 2000. évi kiadás, 5.3. e) és f) pont.

⁴⁵ HANCOCK–JACKSON 2006, 129. p.

⁴⁶ Ott – ha a közvádló a nyomozás anyagát bizonyítási szempontból nem tartja vádemelésre alkalmasnak – „*clejti az ügyet*” („*drops the case*”). Ez – természetesen – nem teremt *res iudicata-t*.

⁴⁷ Új-Dél-Walesben a közvádlói hatóság egy kiterjedt áldozatsegítő szolgálatot épített ki, s esetenként ennek a munkatársa is jelen van e megbeszéléseken. HANCOCK – JACKSON 2009, 102. p.

⁴⁸ A jogszabályok szerint a sértettet – illetőleg hozzátartozóját – kötelező tájékoztatni pl. a vád tárgyáról, a vád és a védelem által kölcsönösen valónak elfogadott (s ezért bizonyítást nem igénylő) tényekről, és az eljárás további menetéről.

⁴⁹ HANCOCK – JACKSON 2009, 102. p.

A skót jogszabályok a COPFS közvádloít szélesebb jogokkal ruházzák fel. Ez a szervezet nyomozóhatóság is, bár az ügyek túlnyomó többségében a rendőrség nyomoz. A közvádlo azonban súlyos megítélésének ígérkező ügyekben megteheti – és meg is teszi – hogy a bírósághoz fordul egy kezdeti váddal és azt kéri, hogy jogosítsa fel az adott bűncselekménnyel kapcsolatos olyan bizonyítékok megszerzésére, amelyek a *tanúk* birtokában vannak.⁵⁰ A bírói döntés folytán a vádhatóság jogosult lesz a tanúkat megidézni és – akár eskü alatt, bár ez manapság nem szokásos – kikérdezni. Erre a célra 1975. óta nem közvádloí jogállású személyeket („*precogners*”) alkalmaznak, akik a közvádlok és jogilag képzett személyek felügyelete alatt ellátják a szükséges teendőket, és a tett nyilatkozatokat írásba foglalják. Ezek az okmányok „[t]echnikai értelemben nem tanúnyilatkozatok, és nem bizonyítékok az ügyben. Nincsenek aláírva, nem kötelezik a tanút, akit ezekkel kapcsolatban keresztkérdésnek sem lehet alávetni a bíróságon (kivéve, ha eskü alatt nyilatkozott). Az elv inkább az, hogy (a nyilatkozatok) ”át vannak szűrve a *precogners* gondolatvilágán” és rendeltetésük az, hogy segítsék a *procurator fiscal*-t.”

Napiainkban előírás, hogy a *precognition* a jogilag képzett személyzet vezetőinek szoros felügyelete alatt folytatandó, és súlyos bűncselekmények miatti vagy egyébként bonyolult ügyekben, melyekben a szakértői vélemények fontosak, jogilag képzett munkatársnak kell végeznie. A legfőbb gondot a valóban képzett személyzet csekély létszáma és a skót eljárásjogban előírt szűk határidők okozzák.⁵¹

A kontinentális eljárási rendszerekben hagyományosan az ügyész a nyomozás ura; nincs sem elvi, sem eljárásjogi akadálya annak, hogy a vallomások – és általában, a bizonyítékok – bizonyító erejétől véleményt alkosson.

A következő teendő a hitelt érdemlőnek ígérkező bizonyítékoknak a vád tárgyává teendő tényekhez való rendezése, vagyis annak megállapítása, hogy a számításba jövő anyagi büntetőjogszabály szerint melyek lennének a konkrét esetben a bizonyítandó tények, s hogy ezek közül melyiket melyik olyan bizonyíték igazolja majd, amelyek várhatóan hitelt kap.

A vád ténybeli megalapozottságának a „*common law*” közvádloí testületeknél a működési szabályzatban írott mércéje van, amelyet úgy fogalmaztak meg, hogy az esküdt-székre szabott hagyományos és közismert bizonyítottság standardot⁵² a vádló helyzetére vetítették. A CPS-nél a követelmény az, hogy a vádlott bűnösségének kimondása *realisan valószínű*⁵³ legyen. Ebből a szempontból nem a közvádlonak a vádlott bűnössége felelő táplált személyes véleménye a mértékadó. „*A bűnösség kimondásának reális valószínűsége objektív mérce. Azt jelenti, hogy egy olyan esküdtsték vagy magisztrátusi bíróság, amelyet a törvény felől helyesen igazítottak el, valószínűbb, hogy elítéli, mint hogy felmenti a vádlottat. Ez nem az a mérce, amit a büntetőbíróságok maguk alkalmaznak. Egy esküdtsték vagy bíró csak akkor ítélni el valakit, ha az a meggyőződése, hogy az illető bűnös[.]*” – olvasható a CPS szabályzatában.⁵⁴

⁵⁰ Ezt az eljárást „*petition*”-nak nevezik, l. HANCOCK-JACKSON 2006, 62. p. A gyanúsítással szembeni kényszerintézkedéseket is ezen az úton lehet a bíróságtól igényelni.

⁵¹ HANCOCK – JACKSON 2006, 63–64. p.

⁵² A vádlott bűnösségét akkor mondhatják ki, ha azt a vádló meggyőződésük szerint „ésszerű kétségen felül” („*beyond reasonable doubt*”) bizonyította. Ez – köznapi nyelven – azt jelenti, hogy a bizonyítási anyag alapján ítélve *elvileg* nem elképzelhetetlen, hogy a dolog másként történt, de ésszerűen nem hihető, hogy másként történt volna.

⁵³ Az eredetiben: „*realistic prospect of conviction*”.

⁵⁴ L. *The Code for Crown Prosecutors* 2000. évi kiadásában a 5.2. pont. Mivel a ténybeli szempontból vitás ügyekben az esküdtstéki döntés az angolszász világban mindenütt kézenfekvő lehetőség, a többi „*common*

A modern „common law” – és kontinentális – rendszerektől némiképpen eltérően Skóciában nem létezik különálló, a közvádloi hatóságra „szabott” bizonyítottsági standard, mert a skót eljárásjogban hagyományszerűen él a „korroboráció” követelménye: a vád tárgyává tett bűncselekmény döntő jelentőségű tényeire (ideértve azt is, hogy a vádlott az elkövető) legalább két, egymástól független és törvényes forrásból származó bizonyítékot kell bemutatni.⁵⁵

A kontinentális büntetőeljárású országok vádhatóságai is mérlegelik a nyomozás anyaga alapján a bírósági eljárás kilátásait. Általában azt a módszert követik, hogy „a közvádoló a bírói székbe képzeli magát, s csak akkor dönt a vádemelés mellett, ha úgy ítéli meg, hogy az elítélés valószínűbb, mint a felmentés.”⁵⁶

b) Ha a bizonyítottsági vizsgálat pozitív eredménnyel zárul, vagyis a bűncselekmény elkövetése a bíróság előtt igazolhatónak ígérkezik, mindkét eljárásjogi rendszerben el kell döntenie a közvádloknak, hogy az ügyet a bíróság elé terjeszti-e, vagy más útra tereli.

A „common law” rendszerben és Hollandiában hagyományosan *diszkrécionális* döntés tárgya a vádemelés,⁵⁷ eltérően a kontinentális eljárásjog eredeti főszabályától, ahol a „kormányzati önkény” kizárását a *legalitás elve* volt hivatott szolgálni. E szerint minden bűncselekményre vonatkozó „nyomatékos gyanú” felől a bíróságnak kellett döntenie, a bizonyítékok értékelése, bizonyító erejük megítélése és így a tények megállapítása a bíróság privilégiuma volt.⁵⁸ Manapság az *opportunitási elv* már minden kontinentális jogrendszerben tág teret nyert, s a közvádlo az elterelés („*diverzió*”) számos módja és a vádemelés között válogathat. A válogatás mércéje mindkét rendszerben a *közérdek*.

Az eredményt tekintve tulajdonképpen nincs közöttük lényeges különbség: a csekély súlyú ügyeknek a tömege, amelyek nem feltétlenül igényelnek büntetőjogi büntetést – sőt, esetleg más eszközökkel hatékonyabban kezelhetők – adekvát elintézését nyernek anélkül, hogy a büntető igazságszolgáltatás tovább foglalkozna velük.

---

law” rendszerben is hasonló megfogalmazások találhatók. Észak-Írországbán a „*bíróság elé tárható bizonyítékoknak elegendőnek kell lennie ahhoz, hogy az elítélés kilátása ésszerű* (az eredetiben: „reasonable”) *legyen*” (*The Code for Prosecutors*, PPSNI (2005), 4.1.1. pont, idézi: HANCOCK-JACKSON 2006, 174. p.). A mérce az Ír Köztársaságban is az elítélés „*ésszerű kilátása egy ésszerűen és a jog felől helyesen eligazított esküdszék vagy bíró részéről*” HANCOCK – JACKSON 2006, 74. p., úgyszintén Új-Dél-Walesben HANCOCK – JACKSON 2009, 98. p.

⁵⁵ HANCOCK – JACKSON 2006, 70. p. A korroboráció követelménye a negatív kötött bizonyítási rendszer sajátossága. Vö. TREMMEL 2004, 216. p. A bizonyítás megítélése terén általában rendkívül kazuisztikus szabályok tömegére ad lehetőséget. Vö. VUCHETICS MÁTYÁS: *A magyar büntetőjog rendszere – II. könyv, Gyakorlati büntetőjog*. Budapest, 2007. 172., 201. p.

⁵⁶ HANCOCK-JACKSON 2009, 167. p. Megjegyzik, hogy ez nagyon hasonlít az angolszász országokban alkalmazott mércékhez, és hogy ezek a közvádlok „hajlamosak eltávolodni a szigorúan vett „50 %-os” szabálytól, azaz hogy csak akkor emeljenek vádat, ha az elítélés esélye meghaladja az 50 %-t.

⁵⁷ Ezzel kapcsolatban a CPS idézi Lord Shawcross 1951. január 29-i, klasszikussá vált szavait: „*Hazánkban soha nem volt – és remélem, soha nem is lesz – szabály az, hogy a feltételezett bűncselekmények miatt automatikusan vádat kell emelni* (.)” (Alsóházi viták, 483. kötet, 681. hasáb, 1. *The Code for Crown Prosecutors*, 2000. évi kiadás 6.1. pontja).

⁵⁸ Ennek a felfogásnak a ma is élő következménye az a nézet, hogy a tulajdonképpeni büntetőeljárás csak akkor kezdődik meg, amikor az államügyész a bíróságnál vádat emel, vagy *bírói vizsgálatot* kezdeményez, és indítványának a bíróság (a vizsgálóbíró, vagy a vádtanács) helyt ad, mert a nyomozás adatai szerinte is – a Bvp. szóhasználatával élve – *nyomatékos*á tették a bűncselekmény gyanúját. Az anyagi büntetőjogban a XIX. század utolsó negyedében végbement paradigmaváltás – főként az un. „*szociológiai iskola*” és a F. von List nevével fémjelzett „*közvetítő irányzat*” – hatására, valamint a bűnözés volumenének növekedése miatt ez a rend sokat lazult.

Az azonosnak mondható eredmény ellenére sem azonosak azonban: úgy tűnik, eltérő a filozófiájuk.

Ezt jól szemlélteti a következő példa:

A „common law” rendszerekben természetes követelmény, hogy nem kell egy elkövető valamennyi bűncselekményét vád tárgyává tenni. A kívánalom az, hogy a vád a bűnös tevékenység súlyosságát helyesen tükrözze, és lehetővé tegye megfelelő mértékű büntetés kiszabását. Nem is feltétlenül a legsúlyosabb bűncselekmény miatt kell vádat emelni, és nem kevésbé lényeges a közérdek szempontjából, hogy a bizonyítás a lehető legegyszerűbb legyen a bíróságon.⁵⁹ A kontinentális rendszerekben szinte mindenütt alkalmazható a nálunk „vádemelési részleges mellőzése” néven ismert jogintézmény: az ügyész mellőzheti a vádemelést az olyan bűncselekmény miatt, *amelynek a vád tárgyává tett jelentősebb súlyú bűncselekmény mellett a felelősségre vonás szempontjából nincs jelentősége.*⁶⁰ *„A bűncselekmény tárgyi súlyának megítélésakor (...) a kiindulópont mindig az adott bűncselekményre a jogalkotó által előírt büntetési nem, illetve szabadságvesztés esetében a büntetési tételkeret, és ennek alapján végzi el a jogalkalmazó a konkrét tényállásszerű cselekmény értékelését. A törvény nem hagy kétséget afelől, hogy a vád tárgyává tett és a vádemelés mellőzésével érintett bűncselekmény között, a tárgyi súly szempontjából különbségnek kell lennie. Ezért több, de azonos törvényhely szerint minősülő és ugyanolyan körülmények között megvalósuló bűncselekmény esetében a vádemelés részbeni mellőzésére semmiképpen nem kerülhet sor. Tehát, ha a terhelt rendkívül nagy számú, azonosan minősülő és ugyanolyan körülmények által jellemzett vagyon elleni bűncselekményt követett el, egyetlen delictum vonatkozásában sem alkalmazható ezen jogintézmény, még akkor sem, ha – figyelemmel a halmazati büntetés szabályaira is – a bűncselekmények egy részének a felelősségre vonás szempontjából nincs relevanciája. Felhívjuk a figyelmet arra, hogy (...) önmagában a minősítés azonosságára még nem teszi kizárttá a vádemelés részbeni mellőzését, mert az ugyanazon törvényhelybe ütköző cselekmények konkrét tárgyi súlya között is lehetséges lényeges eltérés. Abban a kérdésben, hogy az eljárás tárgyát képező bűncselekmények tárgyi súlya között van-e különbség, kizárólag a konkrét bűncselekmények elemzése alapján lehet állást foglalni.”*⁶¹

A két felfogás közötti eltérés abban a szemléleti különbségben gyökerezik, hogy a „common law” felfogás szokásjogi úton, a *célszerűség* jegyében alakult ki; meghatározó eleme a bizalom abban, hogy a döntéshozó tisztességesen, körültekintően és hozzáértően, a köz érdekét valóban szem előtt tartva jár el, mérlegeli a konkrét esetben figyelembe veendő – sokszor egymással ellentétes irányba mutató – tényezőket, a kontinentális megoldás pedig a jogalkotó felülmúlhatatlan bölcsességére alapoz. Nem hisz abban, hogy a jogalkalmazó képes gyámkodás nélkül, maga is megtalálni a helyes utat, és ezért a „térképen” – a jogszabályban – formálisan kijelöli számára a követendő ösvényt anél-

⁵⁹ Vö. *The Code for Crown Prosecutors* 2000. évi kiadás, 7. pontját. Pedig a „guilty plea” a bizonyítást mellőzhetővé tenné. Ezért hangsúlyozzák: Nem szabad azonban nagyszámú, vagy súlyos bűncselekmény miatt vádat emelni csak azért, hogy a vádlottat arra ösztönözzék: ezek egy része, vagy egy kevésbé súlyos miatt bűnösnek vallja magát.

⁶⁰ Be. 220. §

⁶¹ Bár az érvelés nem támadhatatlan (jómagam sem értek vele érdemben egyet) és a három kiemelt mondat egymásközi összhangja is, meg a törvénnyel való összhangjuk is aggályos, nálunk ez a hivatalos álláspont. (saját kiemelés). BERKES GYÖRGY (szerk.): *Büntetőeljárás jog – Kommentár, a gyakorlat számára*, II. kötet. Budapest, 2005. 626. p.

kül, hogy tudná, vajon azon a terepen, amelyen át ez vezet, tényleg el lehet-e jutni a célhoz.⁶² A gyakorlatban előforduló homogén bűncselekmény-sorozatokat általában azonos minőségű bűncselekmények – üzletszerűen, és azonos nagyságrendű (többnyire jogilag „nagyobb”) értékre elkövetett csalások, lopások alkotják.

Úgy gondolom, ez az áttekintés kellően érzékelteti, hogy a bűnözés elleni fellépésben a közvád – és annak szervezete – nélkülözhetetlen. Talán az is elfogadható, hogy a vádfunkció ellátására korlátozott jogkörű, *prosecutor* típusú közvádlói szervezet mellett létjogosult a *procuror* típusú, nem csak a közvádlói, sőt, nem is csak a vádfunkció ellátására feljogosított hatóság sem. Szerintem az is határozottan kirajzolódik, hogy a „*common law*” és a kontinentális felfogás közötti eltérések nem áthidalhatatlanok; úgy látom, hogy a két szisztéma jelentősen közeledett egymáshoz. Talán nem tévedek, ha azt mondom: szervezeti oldalról nézve úgy tűnik ugyan, mintha inkább a „*common law*” hívei engedtek volna, de a folyamat még nem zárult le, és minden esély megvan arra, hogy szemlélet- és gondolkozásmódban mi is tanultunk, tanulunk és, valószínűleg, még fogunk is tanulni.

ENDRE BÓCZ

THE FUNCTION OF PROSECUTION AND THE SYSTEMS OF PUBLIC PROSECUTION

(Summary)

The paper presents definitions of „charge” and „prosecutor” in the criminal proceedings, then reviews the traditional systems for preparing a criminal case to trial. It points out the differences between the continental „preliminary investigation” and „judicial examination” on the one hand, and the Anglo-Saxon „preparing a case for the prosecution” by the police on the other, as well as the differing relations of the prosecuting agencies in their regard. It discusses also the rise of public prosecuting agencies in Scotland, England and Wales, Northern Ireland, the Irish Republic, and the differences in the roles, rights and duties of prosecutors during the police investigation in continental as opposed to the Anglo-Saxon jurisdictions, and, finally, analyses the process of prosecutorial decision-making in both systems.

---

⁶² A vagyon elleni bűncselekmények körében kiemelkedő jelentőségű a bűncselekmény tárgyi súlyának megítélésénél az elkövetési érték, amely adott minősítésen belül hagyományosan igen széles skálán (20.000-200.000, 200.000-2.000.000, 2.000.000-50.000.000, 50.000.000-500.000.000 Ft) mozoghat. Az 1980-as években pl. találok olyan csalási ügyet, melynek tettese az ország egész területén gyűjtött megrendeléseket relexa-redőnyre anélkül, hogy szándéka lett volna teljesíteni, és vett fel mintegy 3000 károsulttól 1.500-8.000 Ft-nyi előleget. Szerencsére, iránymutatás akkor még nem létezett, tehát nem kellett ezrével utaztatni a tanúkat a tárgyalásra, hanem az ésszerűség jegyében válogathattuk ki azt a 30-40 esetet, amely híven tükrözte a bűncselekmény-sorozat súlyosságát, s aminek a büntetés kiszabásánál még van jelentősége.